

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ УКРАЇНИ**

ФАКУЛЬТЕТ ЗДОРОВ'Я, ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ТУРИЗМУ
КАФЕДРА МЕДИКО-БІОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
(протокол №18 від 27 серпня 2019 р.)
Голова Науково-методичної ради
університету

_____ М. В. Дутчак

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
БІОЕТИКА**

рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий)

спеціальність: 091 Біологія

код дисципліни в освітньо-науковій програмі: ВК 9

мова навчання: українська

Київ – 2019

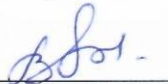
Розробники:

Пастухова Вікторія Анатоліївна, доктор медичних наук, професор,
завідувач кафедри медико-біологічних дисциплін; pastuhova_v@ukr.net

Дзюбенко Наталія Володимирівна, кандидат біологічних наук, старший
викладач кафедри медико-біологічних дисциплін; n_dziubenko@ukr.net

РЕКОМЕНДОВАНО:

Кафедрою медико-біологічних дисциплін
(засідання кафедри 23 серпня 2019 р., протокол № 16)

Завідувач кафедри професор В.А. Пастухова

ПОГОДЖЕНО:

Проректор з науково-педагогічної роботи

 О. В. Борисова

Начальник навчально-методичного відділу

 С. І. Попович

Начальник відділу забезпечення якості вищої освіти

 О. І. Рудешко

Завідувач відділу докторантури та аспірантури

 Л. В. Денисова

Анотація навчальної дисципліни. Дисципліна спрямована на ознайомлення студентів з основними морально-етичними і ціннісно-правовими принципами, що лежать в основі сучасної біоетики, на розвиток морально-правової культури спортсменів, вдосконалення навичок культури спілкування, формування гуманістичного світогляду та морально орієнтованого ставлення до практики застосування сучасних біомедичних технологій. Вивчення дисципліни "Біоетика" формує у аспірантів цілісну уяву щодо моральної сторони діяльності людини в медицині та біології; формує знання щодо збереження живими організмами своєї біологічної суті, біологічних та моральних якостей, запобігання широкомасштабній втраті біологічної цілісності; формує знання щодо законодавчих документів, які захищають індивідуум, суспільство і людство в цілому від небажаних і згубних наслідків упровадження в практику нових медико-біологічних технологій; виховує глибоку переконаність в необхідності неухильного дотримання етичних і моральних норм, правил і принципів у своїй практичній діяльності; формує вміння оцінювати новітні досягнення біології та медицини з точки зору визначення ступеня їх небезпеки для людини і суспільства сьогодні й у майбутньому. Підсумкова оцінка формується з урахуванням результатів поточного контролю та заліку.

Abstract of the discipline. The discipline is aimed at familiarizing students with the basic moral-ethical and value-based principles underlying modern bioethics, the development of the moral and legal culture of athletes, improving the skills of communication culture, the formation of humanistic outlook and morally oriented modern technology. Studying the discipline "Bioethics" gives students a holistic view of the moral aspect of human activity in medicine and biology; generates knowledge on the preservation of living organisms of their biological essence, biological and moral qualities, prevention of large-scale loss of biological integrity; develops knowledge of legislative documents which protect the individuals, society and humanity as a whole from the undesirable and harmful consequences of the introduction of new medical and biological technologies into practice; expresses deep conviction of the need for strict adherence to ethical and moral standards, rules and principles in someone's practical activity; develops the ability to evaluate the latest achievements of biology and medicine in terms of determining their level of danger to humans and society today and in the future. The final assessment is based on the results of the current control and examination.

Мета навчальної дисципліни – введення студентів в контекст сучасної біотичної проблематики, формування загальних та спеціальних компетенцій в галузі постановки та рішення біотичних проблем.

**Перелік компетентностей, які формуються під час вивчення
навчальної дисципліни відповідно до освітньо-наукової програми «Біоетика»
для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
за спеціальністю 091 Біологія**

Шифр	Компетентності
Загальні компетентності	
ЗК 1	Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
ЗК 2	Здатність до аналізу та оцінки сучасних наукових досягнень, абстрактного мислення, генерування нових знань при вирішенні дослідницьких і практичних завдань.
ЗК 7	Здатність працювати автономно.
Фахові компетентності спеціальності	
ФК 7	Здатність дотримуватись етики досліджень, а також правил академічної доброчесності в наукових дослідженнях та науково-педагогічній діяльності.

Обсяг навчальної дисципліни – 4 кредити ЄКТС, які розподіляються у годинах:

Форми навчання	Види навчальних занять				Самостійна робота	Разом
	лекції	лабораторні	практичні	семінарські		
Денна	16	0	0	24	80	120
Заочна	4	0	0	8	108	120

Статус навчальної дисципліни: за вибором.

Передумови для вивчення навчальної дисципліни: успішне опанування такими навчальними дисциплінами:

на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти: «Фізіологія людини», «Анатомія людини»; на другому (магістерському) рівні вищої освіти: «Збалансоване природокористування у спорті»; на третьому (освітньо-науковому): «Філософія і методологія науки», «Професійна етика».

Програма навчальної дисципліни.

Тематичний план навчальної дисципліни

Номер і назва теми	Кількість годин							
	денна форма навчання				заочна форма навчання			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		л.	сем.	с. р.		л.	сем.	с. р.
Тема1. Біоетика: предмет, мета і	14	2	2	10	16	2	-	14

задачі в біології.								
Тема 2. Права людини як джерело біоетичних принципів та критеріїв поведінки. Вартість життя та здоров'я людини. Міжнародні документи з питань біоетики та прав людини.	16	2	4	10	18	2	2	14
Тема 3. Питання біобезпеки і ризику біомедичних технологій.	14	2	2	10	16	-	2	14
Тема 4. Етичні основи здійснення біомедичних досліджень.	14	2	2	10	16	-	2	14
Тема 5. Аксіологічний вимір новітніх біотехнологій.	16	2	4	10	16	-	2	14
Тема 6. Використання тварин в експериментах та проблеми біоетики.	16	2	4	10	14	-	-	14
Тема 7. Основи біоетичних аспектів трансплантології та трансфузіології крові.	16	2	4	10	14	-	-	14

Тема 8. Етичні проблеми впровадження нанотехнологій у медицину.	14	2	2	10	10	-	-	10
Всього годин:	120	16	24	80	120	4	8	108

Зміст навчальної дисципліни за темами

ТЕМА 1. Біоетика: предмет, мета і задачі в біології. Історія біоетики, ноетики. Передумови становлення біоетичних поглядів в біології та медицині; Комітети з етики та їх роль в ухваленні рішення про біомедичне дослідження. Біоетичні комітети в Україні. Основні принципи державної політики в галузі біоетики. Механізми реалізації державної політики в галузі біоетики; Біоетика: проблемне поле, універсальні принципи і моральні цінності. Моделі біоетики. Деонтологічна модель біоетики і принцип “дотримання обов'язку”. Ліберально-радикальна модель біоетики. Соціологічно-утилітаристична модель біоетики. Персоналістична модель біоетики. Біоетична модель Гіпократу. Біоетична модель Парацельса ("Роби добро"). Модель "технічного" типу. Модель сакрального типу. Модель колегіального типу. Модель контрактного типу.

ТЕМА 2. Права людини як джерело біоетичних принципів та критеріїв поведінки. Вартість життя та здоров'я людини. Міжнародні документи з питань біоетики та прав людини. Універсальні принципи і норми біоетики. Біоетика і принцип поваги прав та гідності людини. Принцип поваги автономії особистості. Біоетика і принцип поінформованої згоди. Поняття «медичне право».

ТЕМА 3. Концепція біобезпеки і ризику біомедичних технологій. Міжнародні документи, які регламентують експерименти за участю людини та тварин. «Конвенція про захист прав і свобод людини у зв'язку з використанням досягнень біології та медицини». «Конвенція про права людини і біомедицині» (Рада Європи, 1996). Етичні принципи проведення клінічних досліджень на людині. Справедливість при відборі пацієнтів. Інформована згода досліджуваних. Аналіз поінформованого згоди. Плацебо, рандомізація, подвійні сліпі клінічні випробування.

ТЕМА 4. Етичні основи здійснення біомедичних досліджень. Біоетичні аспекти експериментальних і лабораторних досліджень. Етичні аспекти використання тварин в біомедичних дослідженнях. Етичні принципи проведення клінічних досліджень на людині. Інформована згода пацієнта на

медичні втручання. Дотримання принципів біомедичної етики у поводженні з тілами померлих і анатомічними препаратами, використовуваними в навчальних цілях. Етичні принципи використання плацебо. Рандомізація медичних даних. Етичні комітети: пошук спільної етичної основи. Типи та функції етичних комісій. Етична основа в плюралістичному суспільстві. Питання гідності людського життя. Біоетичні комітети в Україні. Діяльність комісій з питань етики досліджень. Співвідношення користі і ризику дослідження.

ТЕМА 5. Аксіологічний вимір новітніх біотехнологій. Свобода наукової творчості та етичні виміри науки (Б.Юдін). Ідея “когнітивних цінностей” в концепції Х.Лейсі. Співвідношення цінностей науки (Р.Нугаєв). Практико-технологічні, соціо-світоглядні та етичні проблеми генної інженерії (ГІ). Ціннісні орієнтації новітньої біотехнології. Гуманістичні перспективи ГІ. Вплив розвитку ГІ-технологій (технології “рекомбінантних ДНК”) на розуміння живого. Філософське осмислення екологічних та антропологічних наслідків “примусової” адаптації до середовища трансгенних організмів. Теоретичний вимір ГІ (підґрунтя метафізичних потреб людського буття). Аксіологічна площина людського життя і його продовження. Етична складова науково-пізнавальної діяльності. Інструментальна цінність ГІ і особливі ракурси трансгенної біотехнології. Осмислення перспектив використання трансгенних організмів в медицині.

ТЕМА 6. Використання тварин в експериментах та проблеми біоетики. Вивчення онтогенезу і біології розвитку. Поведінкові досліді. Досліді по розмноженню для вивчення генетики і еволюції. Генетична модифікація тварин для імітації певних випадків типу спадкового захворювання. Вивчення природно виникаючих захворювань. Вивчення тварин з штучно викликаними розладами.

ТЕМА 7. Основи біоетичних аспектів трансплантології та трансфузіології крові. Моральні проблеми трансплантології та трансфізіології. Епідеміологія та етика. Релігійні погляди на проблему трансплантології. Біоетичні проблеми болю, страждання та реабілітації. Біоетичні аспекти профілактичних програм і медичного консультування. Біоетичні аспекти хірургічної практики. Етико-правові принципи трансплантації людських органів.

ТЕМА 8. Етичні проблеми впровадження нанотехнологій у медицину. Розширення теоретичних знань щодо біоетичного регулювання професійної діяльності медичних спеціалістів та дослідників, що сприяють безпеці використання нанотехнологій та запобігають нанесенню шкоди людині, її потомству, усьому людству і біосфері у цілому. Вміння користуватися новими етичними принципами (тобто ноетикою), для запобігання

глобальної екологічної кризи, за суттю ноосферної кризи, яка може прийняти катастрофічний і необоротний характер.

Тематика практичних занять

Номер і назва теми дисципліни	Номер і назва теми практичних занять	Кількість годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Тема 1. Біоетика: предмет, мета і задачі в біології	1. Біоетика: предмет, мета і задачі в біології	2	-
Тема 2. Права людини як джерело біоетичних принципів та критеріїв поведінки. Вартість життя та здоров'я людини. Міжнародні документи з питань біоетики та прав людини.	2. Права людини як джерело біоетичних принципів та критеріїв поведінки. Вартість життя та здоров'я людини.	2	-
	3. Міжнародні документи з питань біоетики та прав людини.	2	2
Тема 3. Концепція біобезпеки і ризику біомедичних технологій.	4. Концепція біобезпеки і ризику біомедичних технологій.	2	2
Тема 4. Етичні основи здійснення біомедичних досліджень.	5. Етичні основи здійснення біомедичних досліджень	2	2
Тема 5. Аксіологічний вимір новітніх біотехнологій.	6. Етичні проблеми Г. Застосування технології "рекомбінантних ДНК": "закони живого", поняття "сутності живого".	2	2
	7. Антропологічні та екологічні наслідки використання трансгенних організмів. Продовження терміну людського життя:	2	-

	аксіолого-етичний вимір.		
Тема 6. Використання тварин в експериментах та проблеми біоетики	8. Вивчення онтогенезу і біології розвитку. Поведінкові досліді.	2	-
	9. Досліді по розмноженню для вивчення генетики і еволюції. Генетична модифікація тварин для імітації певних випадків типу спадкового захворювання. Вивчення природно виникаючих захворювань. Вивчення тварин з штучно викликаними розладами.	2	-
Тема 7. Основи біоетичних аспектів трансплантології та трансфузіології крові.	10. Основи біоетичних аспектів трансплантології та трансфузіології крові.	2	-
	11. Етичні проблеми оперативного хірургічного втручання. Розуміння хірургічного втручання як “травматичної дії”, “механічного впливу” на органи і тканини тварин як біоетична проблема.	2	-
Тема 8. Етичні проблеми впровадження нанотехнологій у медицину.	12. Етичні проблеми впровадження нанотехнологій у медицину.	2	2
Всього годин:		18	6

Завдання для самостійної роботи здобувачів

Номер і назва теми дисципліни	Завдання	Кількість годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Тема 1. Біоетика:	1. Розуміння предмету	4	7

предмет, мета і задачі в біології	біоетики.		
	2. Філософські аспекти біоетики.	4	7
	3. Підготовка до практичного заняття з теми 1.	2	-
Тема 2. Права людини як джерело біоетичних принципів та критеріїв поведінки. Вартість життя та здоров'я людини. Міжнародні документи з питань біоетики та прав людини.	4. Біоетика як міждисциплінарний транскультурний феномен.	4	4
	5. Рівні біоетики як наукової дисципліни.	4	4
	6. Етичні комітети: історія формування і соціальні функції.	2	6
Тема 3. Концепція біобезпеки і ризику біомедичних технологій.	7. Етико-правові аспекти сучасної медицини.	4	4
	8. Біоетичний принцип справедливості.	2	4
	9. Проблема лікарських помилок з історичної, етичної і правової точок зору.	4	6
Тема 4. Етичні основи здійснення біомедичних досліджень.	10. Історія етичного регулювання біомедичних досліджень на людині і тваринах.	4	4
	12. Етичне регулювання експериментів на тварин.	4	4
	13. Роль біоетичних принципів і правил в регулюванні біомедичних досліджень на людині.	2	6
Тема 5. Аксіологічний вимір новітніх біотехнологій.	14. Аксіологічні поняття медицини.	4	4
	15. Генеза біофілософії.	2	4
	16. Наукові та етичні ракурси трансгенної	4	6

	біотехнології.		
Тема 6. Біоетичне ставлення до лабораторних тварин.	17. Чи варто випробовувати ліки на тваринах.	2	4
	18. Використання тварин у наукових дослідженнях.	4	4
	19. Експерименти над природою.	4	6
Тема 7. Основи біоетичних аспектів трансплантології та трансфузіології крові.	20. Смерть мозку і проблема дефініції смерті.	4	4
	21. Моральні проблеми пересадки органів від живих донорів (включаючи некомпетентних донорів і донорів з соціальними обмеженнями свободи вибору).	4	4
	22. Моральні проблеми пересадки органів від трупів.	2	6
Тема 8. Етичні проблеми впровадження нанотехнологій у медицину.	23. Антропогенетика і євгеніка як політизовані галузі дослідження спадковості.	4	4
	24. Генеза суспільного контролю медичної справи.	4	4
	25. Розвиток генно-інженерних технологій і застосування євгенічних засобів (популяційний та індивідуальний рівень).	2	2
Загалом:		120	108

Очікувані результати навчання з дисципліни:

Вивчення дисципліни "Біоетика" формує у студентів цілісну уяву щодо моральної сторони діяльності людини в медицині та біології; формує знання щодо збереження живими організмами своєї біологічної суті, біологічних та моральних якостей, запобігання широкомасштабній втраті біологічної цілісності; формує знання щодо законодавчих документів, які захищають індивідуум, суспільство і людство в цілому від небажаних і згубних наслідків

упровадження в практику нових медико-біологічних технологій; виховує глибоку переконаність в необхідності неухильного дотримання етичних і моральних норм, правил і принципів у своїй практичній діяльності; формує вміння оцінювати новітні досягнення біології та медицини з точки зору визначення ступеня їх небезпеки для людини і суспільства сьогодні й у майбутньому.

Перелік програмних результатів навчання, яких досягають під час вивчення навчальної дисципліни відповідно до освітньо-професійної програми «Фізіологія людини і тварин» для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти за спеціальністю 091 Біологія

Шифр	Програмні результати навчання
Когнітивна (пізнавальна) сфера:	
ПРН 4	Розробляти та досліджувати концептуальні, математичні і комп'ютерні моделі процесів і систем, ефективно використовувати їх для отримання нових знань та/або створення інноваційних продуктів у біології та дотичних міждисциплінарних напрямках.
ПРН 7	Розробляти та реалізовувати наукові та/або інноваційні проекти, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв'язувати важливі теоретичні та практичні проблеми біології з дотриманням норм академічної етики і врахуванням соціальних, економічних, екологічних та правових аспектів.

Порядок оцінювання результатів навчання з дисципліни

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни формується з урахуванням результатів поточного контролю, оцінювання проекту та заліку.

Протягом семестру здобувач наукового ступеня може отримати максимальну кількість балів – 100 як суму балів за результатами поточного контролю на практичних заняттях та під час консультацій науково-педагогічних працівників з тем, на які не передбачено аудиторних годин робочою програмою навчальної дисципліни для здобувачів заочної форми навчання, або в установленому порядку з тем, заняття з яких було пропущене здобувачем вищої освіти. Використовуються такі форми поточного контролю та розподіл балів, які може отримати здобувач за тему:

Номер і назва теми практичних занять	Засоби оцінювання	Кількість балів за тему
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання

1. Біоетика: предмет, мета і задачі в біології	Експрес-контроль. Тестування.	10	-
2. Права людини як джерело біоетичних принципів та критеріїв поведінки. Вартість життя та здоров'я людини.	Тестування.	10	-
3. Міжнародні документи з питань біоетики та прав людини.	Презентація. Пошук документів.	10	20
4. Концепція біобезпеки і ризику біомедичних технологій.	Експрес-контроль.	10	20
5. Етичні основи здійснення біомедичних досліджень	Презентації на задану тему.	10	20
6. Етичні проблеми ГІ. Застосування технології "рекомбінантних ДНК": "закони живого", поняття "сутності живого".	Перевірка рефератів	10	20
7. Антропологічні та екологічні наслідки використання трансгенних організмів. Продовження терміну людського життя: аксіолого-етичний вимір.	Тестування.	10	-
8. Біоетичні проблеми сурогатного материнства і допоміжних репродуктивних технологій.	Експрес-контроль.	10	-
9. Ціннісний зміст поняття "людина".	Презентації на задану тему.	5	-
10. Основи біоетичних аспектів трансплантології та трансфузіології крові.	Тестування	5	-
11. Етичні проблеми оперативного хірургічного втручання. Етичні та правові засади регулювання проведення експериментів на тваринах.	Експрес-контроль.	5	-
12. Етичні проблеми впровадження нанотехнологій у біології.	Перевірка рефератів	5	20
Усього:		100	100

Лектор під час завершення лекції з теми дисципліни знайомить здобувачів з відповідними завданнями для самостійної роботи та темами практичних занять.

Перед початком практичного заняття науково-педагогічний працівник ознайомлює здобувачів ступеня доктора філософії із формами поточного контролю, які будуть застосовуватись, і кількістю балів, які вони можуть отримати. Під час завершення кожного заняття кожному присутньому здобувачу вищої освіти оголошується кількість отриманих ним балів.

Здобувач наукового ступеня, який протягом семестру отримав менше 34 балів, до заліку не допускається, і може в установленому порядку пройти повторне вивчення цієї дисципліни.

Залік проводиться у порядку, визначеному у Положенні про організацію освітнього процесу в університеті.

Рекомендовані джерела інформації:

Основна література:

1. Етика нанотехнологій та нанобезпека. Матеріали міжнародного семінару / Упор. М.О. Чашин. К.: НАНУ. – 2011. – 69 с.
2. Запорожан В. М. Біоетика: Підручник / В. М. Запорожан, М Л. Аряєв. – К.: Здоров'я, 2005. – 288 с.
3. Запорожан В. Н. Путь к ноетике / В. Н. Запорожан. – Одесса: Одесский медуниверситет, 2008. – 284 с.
4. Кисельов М.М. Біологічна етика в системі практичної філософії // Практична філософія. – 2000. – №1. – С.166-174.
5. Курило Л.Ф. Етико-правові аспекти використання стовбурових клітин людини // Людина. 2003. – № 3. – С. 23-27.
6. Харріс Д. Стівбурові клітини і відтворення // Людина. 2003. – № 5. – С. 123-133.
7. Основи діяльності етичних комісій / за ред. Корнацького В.М., Талаєвої Т.В., Київ, 2007. – 92с.
8. Перова О.Є. Аксиологічні орієнтації постнекласичної біології // Практична філософія. – 2003. – №1. – С. 82-88.
9. Юрген Хабермас Моральное сознание и коммуникативное действие Санкт-Петербург, Наука, 2001. – 377 с.
10. UNEP Year Book: New Science and Developments in Our Changing Environment. – UNEP: Nairobi, 2009. – 64 p.

Додаткова література:

1. Антологія біоетики / [За ред. Ю.І. Кундієва]. – Львів: БАК, 2003. – 592 с.
2. Вековщина С.В. Биоэтика: начала и основания (философско-методологический анализ) / С.В. Вековщина, В.Л. Кулиниченко. – К.: Сфера, 2002. – 152 с.

3. Етичні комітети. Становлення, структура, функції / [За ред. В.Л. Кулініченка, С.В. Вековшиніної] . – К.: Видавець Карпенко В.М. – 2002. – 243 с.
4. Завалюк А.Х. Етично-правові аспекти лікарської діяльності в Україні / А.Х. Завалюк, Г.Х. Кривда, І.О. Юхимець. – Одеса, 2008. – 191 с.
5. Законодавство України про охорону здоров'я. – К.: Юріком Інтер, 2000. – 374 с.
6. Радиш Я. Правова культура медичних працівників як чинник стабілізації державного управління системою охорони здоров'я України / Я. Радиш, Н. Мезенцева // Медичне право. – 2009. – Т. 4, № 1. – С. 40–46.
7. Фролов И., Юдин Б. Этика науки. – М.: Политиздат, 1986. – 399 с.

Електронні ресурси:

<https://ec.europa.eu/education/participants/portal/desktop/en/home.html>

<http://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/how-get-funding>